

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

2026-YIL / IYUL / 7-SON,
II-QISM

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 2026-yil, iyul.
II-qism*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

GERMANIYA VA XITOIY TAJRIBASI ASOSIDA O'ZBEKISTONNING YASHIL EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISH YO'NALISHLARI.....	12
To'xlijeva Gulrux Dovron qizi	
Djurayeva Rano Abdullayevna	
TASHKILOT MUVAFFAQIYATIDA XODIMLARNI BOSHQARISH VA KUCHLI JAMOANING O'RNI	24
Abdullayeva Dinora Abduali qizi	
YASHIL ISH O'RINLARINING IQTISODIY AHAMIYATI VA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA SOHASIDA YASHIL ISH O'RINLARI TASHKIL ETISH ISTIQBOLLARI	28
Rahmatova Nargizaxon A'zamxonovna	
Atoyev Navro'zbek Rinatovich	
YO'L XO'JALIGI SOHASINI MOLİYALASHTIRISH HAMDA YO'L AKTIVLARINI BOSHQARISHDA XALQARO TAJRIBA	35
Shikirov Feruz Boxodirovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING INVESTITSİYALASH SAMARADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNI QIYOSIY TAHLILI	39
Jo'rayeva Moxinur Axmadjon qizi	
HUDUDLARNING QIYOSIY USTUNLIK LARI ASOSIDA YUQORI DAROMADLI ISH O'RINLARINI YARATISH: "HUDUD-IXTISOSLASHUV-KASB-ISI BERUVCHI-DAROMAD" MODEL I	49
Abdumukhtarov Anvarjon Akramjonovich	
QURILISH XIZMATLARI KO'RSATUVCHI KORXONALARNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI SHAKLLANTIRISH SSENARIYLARI	55
Mamadiyev Ahmad Ulashovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA O'ZBEKISTON SANOAT KORXONALARIDA ISHLAB CHI QARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING SOLIQ-BYUDJET MEXANIZMLARI	62
Shokirova Dildora Shoyim qizi	
O'ZBEKISTONDA AVTOMOBIL YO'LLARI TARMOG'INING HOZIRGI HOLATI VA YO'L QURILISHI XIZMAT KO'RSATISHINI RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI TAHLILI	66
Qurbonov Sharofiddin Xurramovich	
ONLAYN VA SKORING TIZIMLARI ORQALI BERILADIGAN TEZKOR KREDITLARNI SUG'URTALASHDAGI YANGI TENDENSIYALAR.....	73
Yusupov Ruslan Muxtarovich	
ASSESSMENT MODEL FOR THE EFFECTIVENESS OF PUBLIC SERVICE TRANSFORMATION IN THE DIGITAL ECONOMY.....	81
An Kwangmin	
BIRLIK DOIRADA ANALITIK FUNKSIYALAR UCHUN YUQORI TARTIBLI DIFFERENSIAL SUBKOORDINATSIYA VA SUPERORDINATSIYA XOSSALARI	87
Jabborov Nasridin Mirzoodilovich	
Sadullayeva Gulasal Ulug'bek qizi	
SOLID PROPELLANT COMPOSITION AND ITS EFFECT ON THE LAUNCH PERFORMANCE OF MODEL ROCKETS	93
Karimov Mustafo Aminboevich	
Berdiyev Usmon Tolib o'g'li	
BANKLAR ORQALI KORXONALARNING INVESTITSIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISH: O'ZBEKISTON TAJRIBASI.....	97
Gafurova Dilshoda Farxotovna	
ANALYSIS OF INVESTMENT ATTRACTION PRACTICES ACROSS ECONOMIC SECTORS.....	102
Tolqin Imomqulov	

Ulugbek Turaqulov INNOVATSION MEXANIZMLAR ASOSIDA O'ZBEKISTONDA MIGRATSIYA JARAYONLARINI SAMARALI BOSHQARISH	105
Yoqubjon Toxirov O'ZBEKISTONDA ICHKI TURIZM XIZMATLARI BOZORINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA TARKIBIY TAHLILI	109
Muxtarov Botir Abdusattarovich СТРУКТУРА ФОРМИРОВАНИЯ СТОИМОСТИ В ТЕКСТИЛЬНОЙ И ШВЕЙНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УЗБЕКИСТАНА: СДВИГ ЭКСПОРТНОЙ СТРУКТУРЫ ОТ ПРЯЖИ К ГОТОВОЙ ПРОДУКЦИИ	114
Муниса Турдибаева OILAVIY KORXONALARNI BOSHQARISHDA ULARNING IQTISODIY MEXANIZMIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARDAN FOYDALANISH TAHLILI	124
Sultonov Bobirmirzo Mavlonjon o'g'li QURILISH MATERIALLARINI ISHLAB CHIQRUVCHI KORXONALARDA ISHLAB CHIQRARISH HAJMINI OSHIRISH YO'NALISHLARI	133
Toshpulatov Asronbek Mutalibovich KICHIK BIZNES SOHASIGA INVESTITSIYALARNI JALB ETISHNING XORIJIY TAJRIBASI	139
Bolliyev Shamsiddin Tursunmamatovich O'QUV MARKAZLARI MISOLIDA ZAMONAVIY VA AN'ANAVIY MARKETINGNING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI	143
Dilshodjon Khikmatov РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ФАКТОРА В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ФИНАНСОВ ЧЕРЕЗ ПОВЫШЕНИЕ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ	151
Тожихонов Жавохир Алимджанович KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	157
Dadaboyeva Marg'uba Mamasoliyevna HUDUDIY SANOAT RIVOJI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING INSTITUTSIONAL VA IQTISODIY VOSITALARI HAMDA KORXONA MEXANIZMINI BAHOLASH USLUBIYOTI	164
Yusupova Nigina Djurayevna O'ZBEKISTONDA BOJXONA TO'LOVLARINING DAVLAT BUDJETI DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDAGI FISKAL AHAMIYATI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	169
Fayzullayev Farrux Sharofovich АНАЛИЗ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА УЧАСТИЯ БАНКОВ В ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТАХ И ВОЗМОЖНОСТИ ЕГО АДАПТАЦИИ В НАЦИОНАЛЬНЫХ УСЛОВИЯХ УЗБЕКИСТАНА	178
Юлдашева Шохсанам Дилмуродовна ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ УПРАВЛЕНИЯ В ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОЙ ЛОГИСТИКЕ (SMART LOGISTICS)	182
Мурадов Бахром Акрамжанович Машарипов Масуд Нуможонович ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ СТАНДАРТЫ КАК ДРАЙВЕР ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ТРАНСФЕРА: ВЛИЯНИЕ НА ЭКСПОРТНУЮ ПОЛИТИКУ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН	187
Тураева Сурия Тельмановна Мерзайтова Хилола Наби кизи TURIZM SALONIYATINI RIVOJLANTIRISHDA BOJXONA XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	198
Ergashev Qobiljon Ernazarovich TIJORAT BANKLARIDA RISKKA YO'NALTIRILGAN ICHKI AUDITNI TASHKIL ETISHNING XALQARO STANDARTLAR BILAN INTEGRATSIYALASHGAN ALGORITMI	203
Narziyev Xayotjon Azamatovich MOLIYAVIY INVESTITSIYALARNING QADRSIZLANISHINI KUTILAYOTGAN KREDIT ZARARLARI (ECL) MODELI ASOSIDA HISOBGA OLIISH METODIKASI	210

Jumamurodov To'libay Yeldashbayevich UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR QADRSIZLANISHIDAN KO'RILGAN ZARARLARNI TAN OLIH, TAQSIMLASH VA QAYTA TIKLASH OPERATSIYALARINING HISOB TA'MINOTINI TAKOMILLASHTIRISH.....	216
Fayzullayev Begzod Baxtiyor o'g'li YENGIL SANOAT KORXONALARIDA ICHKI AUDIT XIZMATINI TASHKIL ETISHNING OPTIMAL MODEL VA FAOLIYATI SIFATINI BAHOLASH TIZIMI	222
Tojiyeva Shahlo Mahmatmurodovna DAVLAT MOLIVAVIY NAZORATIDA «XAVF TAHLILI» TUSHUNCHASINING IQTISODIY MOHIYATI VA XAVFLARNI KOMPLEKS TASNIFLASH.....	229
G'ayimov Abdumalik Norbekovich DAVLAT XARIDLARI AUDITIDA MUHIMLIKNI (MATERIALLIKNI) ANIQLASH USLUBI.....	235
Rajabov Shuxrat Ismayilovich DAVLAT SEKTORI ICHKI AUDITIDA MUHIMLIK VA RISK DARAJALARINI ANIQLASH JARAYONLARINI RAQAMLASHTIRISH: BIG DATA VA MASHINAVIY O'RGANISHGA ASOSLANGAN IT-AUDIT PLATFORMASI KONSEPSIYASI.....	241
Ismatillayev Baypo'lat Xushvaqtovich ICHKI AUDITNING GLOBAL STANDARTLARI TALABLARINI TIJORAT BANKLARI AMALIYOTIGA JORIY ETISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	249
Ismailov Azizbek Madaminovich AHOLI REAL DAROMADLARINI OSHIRISHNI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARI.....	258
Toshtemirov Shohruh Toshpo'latovich SUG'URTA TASHKILOTLARIDA SUG'URTA ISHINI YURITISH XARAJATLARI: TAHLIL VA ANALITIK HISOBNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	265
Murodov Habibullo Qodir o'g'li NUKUS SHAHRI MISOLIDA MAHALLALARNING DEMOGRAFIK SIG'IMI ASOSIDA LOKAL XIZMAT KO'RSATISH OBYEKTLARINI NORMATIV LOYIHALASHTIRISHNING IQTISODIY ASOSLARI.....	273
Bauetdinov Berdaq Zinatdin o'g'li OLIY TA'LIM MUASSASALARINING INSTITUTSIONAL MUSTAQILLIGI VA TASHKILY SAMARADORLIGI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK.....	278
Berdiyev Sunnatullo Alikulovich IQTISODIY O'SISH VA EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA YASHIL FISKAL SIYOSATNI RIVOJLANTIRISHNING XORIY TAJRIBASI	283
Madaminova Maftuna Baxtiyor qizi DAVLAT BUDJETIDA SOLIQ TUSHUMLARI O'ZGARISHINING EKONOMETRIK TADQIQOTI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA).....	288
Suvanova Muxlisa Umar qizi ENERGETIKA RESURLARIDAN SAMARALI FOYDALANISHNING IQTISODIY-MATEMATIK MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	292
Masharipov Aziz Axmadjanovich ENERGETIKA INFRATUZILMASI RIVOJLANISHINING HUDUD IQTISODIY O'SISHIGA TA'SIRINI EKONOMETRIK BAHOLASH.....	297
Sadullayev Axmadjon Ikrom o'g'li TOVAR YETKAZIB BERISH ZANJIRINI BOJXONA NAZORATI MAQSADLARIDA BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	303
Kilichov Nazar Bafoyevich Ergashev Qobiljon Ernazarovich VINOCHILIK SANOATI KORXONALARIDA MOLIVAVIY HISOBOT AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	310
Botirov Lazizbek Botirovich KATTA MA'LUMOTLAR ASOSIDA TURISTIK XIZMATLARGA BO'LGAN TALABNI PROGNOZLASHNING IQTISODIY-MATEMATIK MODELINI ISHLAB CHIQISH	314

Temirov Elyor Iskandarovich	
TIJORAT BANKLARIDA DEPOZIT BAZASI SAMARADORLIGINING	
IQTISODIY MOHIYATI.....	322
Marpatov Shavkat Mavlonxonovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIGA AJRATILAYOTGAN BANK KREDITLARINING	
IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	328
Alijonov Ilyosbek Alijonovich	
THE ECONOMIC CHARACTERISTICS OF NON-PERFORMING LOANS AND THEIR	
IMPLICATIONS FOR BANK OPERATIONAL EFFICIENCY.....	334
Rustamov Jonibek Ravshanbek o'g'li	
IQTISODIY TARMOQLAR RIVOJIDA TIJORAT BANKLARINING INVESTITSION	
KREDITLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	341
Zaynutdinov Bunyodjon Odiljon o'g'li	
TASHQI SAVDONI BOZOR NAZARIYASI ASOSIDA MINTAQANING BARQAROR	
RIVOJLANISH OMILLARI	346
Dilnoza Ochilova Ismoil qizi	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALARNING SINERGIK	
SAMARALARINI BAHOLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	351
Qurbonov Jasurbek Pozilovich	
LOGISTIK TERMINALLAR FAOLIYATINI EKSPERT BAHOLASH	
USULI ASOSIDA TADQIQ ETISH.....	357
Zohidov Muhriddin G'ofurjon o'g'li	
Jumayev Sherzod Bahrom o'g'li	
SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA XIZMATLAR SOHASINING IJTIMOIIQTISODIY	
KO'RSATKICHLARI VA HUDUDIY TAFOVUTLAR DARAJASI.....	367
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich	
Sherzodova Diyora Sherzod qizi	
QASHQADARYO VILOYATINING IJTIMOIIQTISODIY OMILLARNING AHOLI	
FAROVONLIGIGA TA'SIRINI STATISTIK BAHOLASH	373
Maxmatqulova Hikoyat G'iyosiddin qizi	
DIGITAL NOMADS AND THE CHANGING FACE OF GLOBAL TOURISM.....	379
Sirojiddinova Shahrizoda Davronovna	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI BANK XIZMATLARI	
SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	385
Sharipov Tohir Miraximovich	
URGANCH JAMOAT TRANSPORTI YO'NALISHLARINING MURAKKABLIK	
DARAJASINI BAHOLASH USLUBI.....	390
Abdullayeva Shahzodaxon Fazliddin qizi	
AUDIT O'TKAZISH USLUBIYOTINI KORXONANI HAYOTIY AYLANISH BOSQICHLARI	
TAHLILI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH: USLUBNING MOHIYATI.....	395
Muydinov Erkin Djamaldinovich	
HUDUDLARNING IJTIMOII-IQTISODIY RIVOJLANISHINI BOSHQARISHDA	
KLASTERLARNI SHAKLLANTIRISHNING AHAMIYATI.....	399
Raximov Jo'rabek Raximovich	
MINTAQ IQTISODIYOTINI INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI.....	405
Mahmatrayimov Shahzod	
HUDUDLAR IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISH JARAYONLARIDA RAHBAR KADRLAR	
SAMARADORLIGINI BAHOLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	410
Bekchanov Davron Masharipovich	
O'ZBEKISTON TASHQI SIYOSATIDA KO'P VEKTORLILIK: XITOI, ROSSIYA	
VA G'ARB O'RTASIDA MUVOZANATNI TA'MINLASH STRATEGIYASI.....	419
Omonova Maxliyo	
Haydarova Malika	
QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATSIYALARNI JORIY ETISHNING ILMIY-USLUBIY	

ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	423
Djalalova Durdona Dilshodbekovna	
QURILISHDAGI IQTISODIY TEJAMKORLIK ASOSIDA LEGO G'ISHT MATERIALLARINI TAHLIL QILISH	427
Askarov Xasanjon	
RIVOJLANGAN DAVLATLARDA YER VA SUV RESURSLARINI INTEGRATSIYALASHGAN BOSHQARISH TAJRIBASI	432
Matkarimov Mansur	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING INNOVATSION RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	439
Madrakhimov Kakhramon	
Vaisov Dilshod Ibodullayevich	
THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE GLOBAL LABOR MARKET.....	445
Rahmatova Nargizaxon A'zamxonovna	
Xamrayeva Sevinch Ikromjonovna	
ROBOTLASHTIRISHNING MEHNAT BOZORIGA TA'SIRI: ISH O'RINLARINING QISQARISHI YOKI YANGI KASBLAR TRANSFORMATSIYASI.....	451
Usmonov Farrux Furqatovich	
Azimov Mirsaid Salimovich	
TASHQI IQTISODIY FAOLIYATDA NOTARIF CHORALARNI QO'LLASHDA XAVFNI BOSHQARISH TIZIMINING O'RNI VA AHAMIYATI.....	456
Muzaffarov Azimjon Ashraf o'g'li	
EXAMINING LEADERSHIP DIFFERENCES BETWEEN FEMALE AND MALE MANAGERS.....	460
Dilafroz Kuchkorova	
ISHLAB CHIQARISH KORXONALARIDA UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR HISOBINI MHXS (MOLIYAVIY HISOBNING XALQARO STANDARTI) TALABLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	468
Abdimurodov Baxrom Ochilovich	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	473
Abdukarimova Muslima Abduaziz qizi	
HUDUDLARDA TURIZMNI IMMERSIV TAJRIBALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	477
Kasimova Yulduz Baxtiyorovna	
DAVLAT TIBBIY SUG'URTASIDA STRATEGIK XARID: PASSIV MOLIYALASHTIRISHDAN STRATEGIK XARIDGA O'TISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	485
Kilichev Fazliddin Usmanovich	
ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО БИЗНЕСА В РЕГИОНАХ УЗБЕКИСТАНА	493
Шадманова Мадинахон Омонулла кизи	
ОТ УПРАВЛЕНИЯ МЕРОПРИЯТИЯМИ К УПРАВЛЕНИЮ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМ КАПИТАЛОМ: DATA-INFORMED МОДЕЛЬ ОРГАНИЗАЦИИ ВНЕАУДИТОРНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УНИВЕРСИТЕТАХ УЗБЕКИСТАНА.....	501
Сабиров Алишер Саибович	
ИЗУЧЕНИЕ БЮДЖЕТИРОВАНИЯ И КОНТРОЛЯ В ПРОЦЕССЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА В ООО «SATURN METAL»	509
Мусаева Шоира Азимовна	
O'ZBEKISTON IQLIM SHAROITIDA DONADOR O'G'ITLARDAN SAMARALI FOYDALANISH ORQALI QISHLOQ XO'JALIGI ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	518
Boltayev Baxriddin	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA ZAMONAVIY TURIZM TALABLARIGA MOS TURISTIK RESURSLAR SALOHİYATI.....	525
Suyunov Alijon	
BOSHQARUV MEXANIZMLARING RAQOBAT STRATEGIYASI BILAN O'ZARO BOG'LIQLIGI	530
Islomov Shuhrat Ma'rufjonovich	

Nabiyeva Zumrad Zafarovna CRM TIZIMINING NAZARIY-ASOSIY TAMOIYILLARI VA ULGURJI SAVDODA ROLI	536
Islomov Shuhrat Marufjonovich Raimova Diyora Botirovna INSTITUTIONAL FOUNDATIONS OF THE TRANSFORMATIONAL MODEL OF THE DIGITAL ECONOMY UNDER GLOBALIZATION	541
Abruyeva Xilola Sherbekovna DAVLAT FUQAROLIK XIZMATIGA RAHBAR KADRLAR TAYYORLASHDA MENTORLIK TIZIMINI JORIY ETISH SAMARADORLIGI	551
Xurshida Maxmadaminova EKOLOGIK INNOVATSIYALAR ORQALI BIOIQTISODIYOT TIZIMINI RIVOJLANTIRISH	556
Odiljonov Turotjon Erkinjon o'g'li AGRAR SEKTORDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI SAMARADORLIGIGA HUDUDIY OPTIMALLASHTIRISH YONDASHUVI	560
Qurbonov Alisher Boboqulovich TABIY MONOPOL KORXONALARNI BOSHQARISHNING INNOVATSION TASHKILIYIQTISODIY MODELINI ISHLAB CHIQUISH.....	568
Umarova Irodaxon Nuraliyevna O'ZBEKISTONDA EKOTURIZM RIVOJLANISH KO'RSATKICHLARINI KOMPLEKS BAHOLASH VA IQTISODIY TAHLIL QILISH	575
Shoraximov Shomansur Shomaxmudovich KICHIK TADBIRKORLIK FAOLIYATI BARQARORLIGINI TA'MINLASH VA RIVOJLANTIRISH MASALALARI	582
Jo'raxonov Muzaffar Eskandarovich O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KORPORATIV KREDITLASHDA SUN'IY INTELLEKT VA BIG DATA TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	590
Yuzbayeva Shaxsanam Ma'rufovna AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA KUTUBXONA TIZIMIDA PLATFORMA JORIY ETISHNING DOLZARBLIGI VA AHAMIYATI.....	595
Madaminov Shoxruxbek Ma'rufjon o'g'li HUDUDLARDA SOLIQ XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING ARIMA MODEL ASOSIDAGI PROGNOZ SSENARIYLARI.....	602
Mamatraimov Uchqun Xushmamatovich QISHLOQ XO'JALIGI IQTISODIYOTIDA INNOVATSION YANGILIKLARNI QO'LLASH	607
Umaraliyeva Nasiba O'ZBEKISTONDAGI DAVLAT ISHTIROKIDAGI KORXONALARNI XUSUSIYLASHTIRISHDA KORPORATIV BOSHQARUVNING AHAMIYATI.....	610
Sanjarov Zuxriddin Dilshod o'g'li TASHQI SAVDONI RIVOJLANTIRISHDA KLASTERNING AHAMIYATI VA MINTAQA IQTISODIYOTIDA TUTGAN O'RNI.....	616
Latipov Xursandbek Durdiboy o'g'li O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA QURILISH MATERIALLARI ISHLAB CHIQUARUVCHI KORXONALARDA INNOVATSION BOSHQARUVNI RIVOJLANTIRISHGA QARATILGAN ISLOHOTLAR	622
Fayzullayev Jonibek Mambetsaliy o'g'li OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA BUDJETDAN TASHQARI TUSHUMLAR HISOBINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	627
Abduraxmonov Saidqosimxon Abduhamid o'g'li INNOVATSION MASOFAVIY BANK XIZMATLARINI KO'RSATISHNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	631
D. M. Kallibekov AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISH SAMARADORLIGINING EKONOMETRIK MODEL VA ISTIQBOL PROGNOZI («NKMK» AJ MISOLIDA).....	635

Jumaniyazova Feruza Rajabovna KORXONALAR STRATEGIK RIVOJLANISHINI BOSHQARISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMI: NAZARIY YONDASHUVLAR VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR.....	641
Rasulov Baxtiyor Bahodirovich KICHIK BIZNESDA ISHLAB CHIQARISH RESURSLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI KOMPLEKS DIAGNOSTIKA QILISH	647
Kaypnazarova Gulshad Xojamuratovna TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA INTEGRATSIYALASHGAN MENEJMENT TIZIMINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIYUSLUBIY ASOSLARI.....	653
Sobirov Shohruh Shuxratovich SUT QORAMOLCHILIGIDA SUT TANNARXI O'ZGARISHINI OMILLI TAHLIL QILISH VA UNI PASAYTIRISH IMKONIYATLARI	658
Abduganiyeva Dildora Bobir qizi ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ МЕХАНИЗМА ФИНАНСИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ.....	663
Алманов Хуршид Исмоилович O'ZBEKISTON TURIZM SOHASIDA MEHMONXONA XO'JALIKLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINING HOZIRGI HOLATI VA TAHLILI	670
Rahimov Hasan Abdusaitovich UO'K (UDC): 657.421.3:004 AKT SOHASIDA NOMODDIY AKTIVLAR HISOB VA AUDITNING NAZARIYMETODOLOGIK ASOSLARI.....	674
Ishankulov Izzatilla Nurillayevich O'ZBEKISTONDA INNOVATSION FAOLLIK VA KAMBAG'ALLIK KO'RSATKICHLARI DINAMIKASINING TIZIMLI TAHLILI (2019–2024-YILLAR).....	679
Amrullayev Dadaxon YENGIL SANOAT KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASHDA INVESTITSİYALARINING ROLI.....	684
Haydarova Shoxista Davronovna G'ALLACHILIK KLASSTERLARIDA HISOB SIYOSATINI SCHYOTLAR REJASI VA AVTOMATLASHTIRILGAN BUXGALTERIYA DASTURLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	689
Yuldashev Sherali Xaitovich MAHSULOT TANNARXI HISOBINING MILLIY VA XALQARO TIZIMLARI, ULARNI O'ZARO MUVOFIQLASHTIRISHNING ALOHIDA YO'NALISHLARI	697
Razzoqov Abbos Abdumalik o'g'li TARAQQIY ETGAN MAMLAKATLARDA TIJORAT BANKLARI MOLİYAVIY XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY MODELLARI VA USTUVOR YO'NALISHLARI	701
Ergashev Azizxon Avazxon o'g'li MILLIY IQTISODIYOT SOHALARINI KREDITLASH ISTIQBOLLARI	709
Shodiyev Odiljon Salim o'g'li ORGANIK QISHLOQ XO'JALIGI VA MAHSULOTLARGA OID MA'LUMOTLAR BAZASINI YARATISH VA RAQAMLASHTIRISH.....	714
Shavqidinova Dilnavoz Abror Mamasadikov OCHIQ IQTISODIYOT SHAROITIDA KAPITAL OQIMLARI VA DOLLARLASHUVNING MILLIY VALYUTA BARQARORLIGIGA TA'SIRI: NAZARIY ASOSLAR.....	719
G'afurov Olimjon G'olib o'g'li TRANSPORT-LOGISTIKA INFRATUZILMASINI MOLİYALASHTIRISHNING IQTISODIY-MOLİYAVIY SHART-SHAROITLARI TAHLILI.....	726
To'xtayev Vahobjon Husenovich MARKAZIY OSIYO MAMLAKATLARI TAJRIBASI ASOSIDA O'ZBEKISTONDA TAKAFUL SUG'URTASINI TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	733
Usmanov Nematjon G'ulomovich	

MARKAZIY OSIYO MAMLAKATLARI TAJRIBASI ASOSIDA O'ZBEKISTONDA TAKAFUL SUG'URTASINI TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Usmanov Nematjon G'ulomovich

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi mustaqil izlanuvchisi

Email: nejon@live.com

Annotatsiya: Maqolada Markaziy Osiyoning besh davlati — Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston, Turkmaniston va O'zbekiston — qonunchiligi qiyosiy-huquqiy tahlil qilinib, O'zbekistonda takaful sug'urtasini tartibga solish mexanizmlarini takomillashtirish yo'llari asoslab berilgan. Tadqiqotda muallif tomonidan Takafulni tartibga solish tayyorligi indeksi (TTSI) metodikasi ishlab chiqilgan bo'lib, u olti mezon bo'yicha besh darajali (0–4) ekspert shkalasiga asoslanadi. Hisob-kitob natijalariga ko'ra, 2026-yil holatiga Qirg'iziston 79,2 ball bilan mintaqada yetakchilik qilmoqda, Qozog'iston 41,7 ball, O'zbekiston esa atigi 12,5 ball to'plagan. O'zbekistonda 2026-yil 27-martdagi O'RQ-1126-son Qonun orqali islom bank faoliyatining huquqiy maydoni muvaffaqiyatli yaratilishi barobarida, ushbu tajribani sug'urta sohasiga ham tatbiq etish hamda «Sug'urta faoliyati to'g'risida»gi O'RQ-730-son Qonunga takaful tushunchasini kiritish zarurati mavjud. Maqolada IFSB-27, IFSB-28 va IFSB-31 standartlariga tayangan holda bo'shliqlar tahlili amalga oshirilgan hamda uch bosqichli tartibga solish yo'l xaritasi taklif etilgan; uni izchil amalga oshirish TTSI ko'rsatkichini 87,5 ballga yetkazish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: takaful, islom sug'urtasi, tartibga solish, qiyosiy huquqshunoslik, Markaziy Osiyo, islom moliyasi boshqaruvi, IFSB-27, islomiy «oyna», to'lov qobiliyati, O'zbekiston.

Аннотация: В статье проведен сравнительно-правовой анализ законодательства пяти стран Центральной Азии — Казахстана, Кыргызстана, Таджикистана, Туркменистана и Узбекистана, а также обоснованы пути совершенствования механизмов регулирования такафул-страхования в Узбекистане. В рамках исследования автором разработана методология Индекса готовности к регулированию такафула (TTSI), основанная на пятиуровневой (0–4) экспертной шкале по шести критериям. Согласно результатам расчетов, по состоянию на 2026 год Кыргызстан лидирует в регионе с показателем 79,2 балла, Казахстан набрал 41,7 балла, а Узбекистан — всего 12,5 балла. Наряду с успешным созданием правовой базы для исламской банковской деятельности в Узбекистане Законом № ЗРУ-1126 от 27 марта 2026 года, существует необходимость распространения этого опыта на сферу страхования и введения понятия «такафул» в Закон № ЗРУ-730 «О страховой деятельности». В статье проведен анализ пробелов на основе стандартов IFSB-27, IFSB-28 и IFSB-31, а также предложена трехэтапная дорожная карта регулирования; ее последовательная реализация позволит повысить показатель TTSI до 87,5 балла.

Ключевые слова: такафул, исламское страхование, регулирование, сравнительное правоведение, Центральная Азия, корпоративное управление в исламских финансах, IFSB-27, исламское «окно», платежеспособность, Узбекистан.

Abstract: The article presents a comparative legal analysis of the legislation of five Central Asian countries — Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan, and Uzbekistan — and substantiates ways to improve the regulatory mechanisms of takaful insurance in Uzbekistan. As part of the research, the author developed the Takaful Regulatory Readiness Index (TTSI) methodology, which is based on a five-level (0–4) expert scale across six criteria. According to the calculations, as of 2026, Kyrgyzstan leads the region with 79.2 points, Kazakhstan scored 41.7 points, while Uzbekistan scored only 12.5 points. Along with the successful establishment of the legal framework for Islamic banking activities in Uzbekistan through Law No. ZRU-1126 of March 27, 2026, there is a need to apply this experience to the insurance sector and introduce the concept of “takaful” into Law No. ZRU-730 “On Insurance Activity.” Based on the IFSB-27, IFSB-28, and IFSB-31 standards, the article conducts a gap analysis and proposes a three-stage regulatory roadmap; its consistent implementation will make it possible to raise the TTSI score to 87.5 points.

Keywords: takaful, Islamic insurance, regulation, comparative law, Central Asia, Islamic finance governance, IFSB-27, Islamic window, solvency, Uzbekistan.

KIRISH

Takaful — o'zaro yordam (ta'avun) va ixtiyoriy badal (tabarru') tamoyillariga asoslangan, ribo, g'arar va maysir unsurlaridan xoli sug'urta tizimi — jahon islom moliyasining eng kichik, ammo eng jadal o'sayotgan segmentlaridan biridir. IFSB ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda takaful sektori aktivlari 16,9 foizga o'sgan; ICD and LSEG hisoboti esa boshqa metodologiyaga tayanadi va global takaful aktivlarini 136 mlrd AQSh dollari deb baholab, 2029-yilga borib 237 mlrd dollarga yetishini prognoz qiladi (IFSB, 2025c; ICD and LSEG, 2025). Sohaning barqaror rivojlanishi uchun zarur shart-sharoit — milliy darajada shakllantirilgan tartibga solish rejimidir: IFSB 2022-yilda aynan shu maqsadda IFSB-27 «Islom moliyasini tartibga solishning asosiy tamoyillari [takaful segmenti]» standartini qabul qilgan (IFSB, 2022a).

Markaziy Osiyo esa bu jarayonda asta-sekin rivojlanib bormoqda. Yevroosiyo taraqqiyot banki va Islom taraqqiyot banki institutining hisobotiga ko'ra, mintaqadagi islom moliyasi aktivlari 2024-yil boshiga 699 mln AQSh dollarini tashkil etgan (Eurasian Development Bank, Islamic Development Bank Institute va LSEG, 2025), ICD va LSEG hisoboti esa butun mintaqa bo'yicha atigi to'rtta takaful operatori faoliyat yuritayotganini qayd etadi (ICD and LSEG, 2025). Ayni paytda mintaqada tartibga solish yondashuvlari keskin farqlanadi: Qirg'iziston 2025–2026-yillarda takafulni qonun darajasida rasmiylashtirgan bo'lsa, Turkmanistonda bu institut umuman yo'q.

O'zbekistonda holat bosqichma-bosqich rivojlanish xarakteriga ega. Bir tomondan, 2026-yil 27-martda qabul qilinib, 29-iyunda kuchga kirgan O'RQ-1126-son Qonun islom bank faoliyati uchun huquqiy maydon yaratdi va Markaziy bank huzurida Islom moliyasi kengashi tashkil etildi. Boshqa tomondan, «Sug'urta faoliyati to'g'risida»gi 2021-yil 23-noyabrdagi O'RQ-730-son Qonunda takaful yoki islom sug'urtasi tushunchasi nazarda tutilmagan bo'lsa-da, sug'urta bozorini tartibga solish vakolati 2023-yil 2-sentabrdagi PQ-291-son Qaror bilan Istiqbolli loyihalar milliy agentligiga o'tkazilgan bo'lib (O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-291-son Qarori, 2023), Agentlik tomonidan takaful yo'nalishini rivojlantirish uchun tegishli imkoniyatlar shakllantirilmogda. Takaful tamoyillari va mahsulotlarini bosqichma-bosqich joriy etish vazifasi 2024-yil 1-martdagi PQ-108-son Qarorning yo'l xaritasida belgilangan bo'lib, ushbu yo'nalishda amaliy me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqish jarayoni davom etmoqda. 2026-yil may oyida Markaziy bank IFSB bilan islom moliyasi sanoatini rivojlantirish yo'l xaritasi loyihasini muhokama qilgan bo'lib, unda islom sug'urtasi alohida yo'nalish sifatida ko'rsatilgan (O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, 2026).

Tadqiqotning maqsadi — Markaziy Osiyo mamlakatlarining takafulni tartibga solish bo'yicha qonunchilik tajribasini qiyosiy tahlil qilish, tartibga solish tayyorligini miqdoriy o'lchash metodikasini ishlab chiqish hamda shu asosda O'zbekiston uchun izchil institutsional yechimlar taklif etishdan iborat. Ilmiy yangiligi shundaki, mintaqa bo'yicha birinchi marta Takafulni tartibga solish tayyorligi indeksi (TTSI) ishlab chiqilib, besh davlat kesimida hisob-kitob qilingan va O'zbekiston uchun bosqichma-bosqich yo'l xaritasining kutilayotgan samarasi miqdoriy baholangan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Xalqaro amaliyotda takafulni tartibga solishning to'rt asosiy modeli ajratiladi: (1) alohida takaful qonuni; (2) umumiy sug'urta qonuni tarkibidagi maxsus bob; (3) faqat qonunosti hujjatlar orqali tartibga solish; (4) maxsus tartibga solishning umuman yo'qligi. Herawati va boshqalar (2024) Indoneziya, Malayziya, Pokiston va Turkiya misolida o'tkazgan qiyosiy tadqiqotda tartibga solish sifati takafulni qabul qilish darajasini belgilovchi uchta asosiy omildan biri ekanini asoslab bergan. Tadqiqotchilarning umumiy xulosasiga ko'ra, model tanlovining o'zi emas, balki uning uchta funksional elementni — ishtirokchilar fondining ajratilishi, islom moliyasi nazorati va ixtisoslashgan to'lov qobiliyati talablarini — qanchalik to'liq qamrab olishi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ushbu elementlarning islom moliyasi asoslari AAOIFning 26-son «Islom sug'urtasi» islom moliyasi standartida umumlantirilgan (AAOIFI, 2015). Alhammadi (2025) esa Indoneziya misolida takaful orqali erishiladigan moliyaviy inklyuzivlik iqtisodiy o'sish bilan bevosita bog'liq ekanini ko'rsatib, tartibga solish sifatining makroiqtisodiy ahamiyatini asoslab bergan.

BenSaid (2025) Yaqin Sharqning o'n bitta takaful operatori bo'yicha 2012–2018-yillar ma'lumotlarida islom moliyasi nazorat kengashining hajmi, a'zolarining obro'si va malakasi moliyaviy natijadorlikning asosiy omili ekanini ko'rsatgan. BenSaid va Quttainah (2026) esa Yaqin Sharq va Janubiy Osiyoning o'n to'qqizta operatori bo'yicha 2016–2022-yillar tahlilida islom moliyasi kengashi sifatining moliyaviy barqarorlikka ta'siri chiziqli emasligini aniqlab, nazorat mexanizmini shakllantirishda mutanosiblikni saqlash zarurligini asoslagan. Qubbaja (2025) Falastin takaful kompaniyalari misolida likvidlik va moliyaviy leveraj rentabellikning statistik jihatdan ahamiyatli omillari ekanini ko'rsatgan — bu prudensial normalarning ahamiyatini tasdiqlaydi. Xalqaro

standartlashtirish darajasida IFSB oxirgi yillarda tartibga solish arxitekturasini yakunlab bordi: IFSB-27 (2022a) tayanch tamoyillarni, IFSB-28 (2022b) qayta ko'rib chiqilgan to'lov qobiliyati talablarini, IFSB-29 (2023) bozor xulq-atvori nazoratini, IFSB-20 (2018) nazorat organi o'tkazadigan tekshiruv jarayonining asosiy elementlarini, IFSB-31 (2025a) islom moliyasi boshqaruvi ustidan samarali nazoratni (mazkur standart tarmoqlararo xarakterga ega), GN-10 (2025b) esa takaful tashkilotlarini tiklash va tugatish tartiblarini belgilaydi.

Mintaqaviy adabiyotlar asosan bank sektoriga qaratilgan. Nagimova (2023) Qozog'iston misolida ekspert intervyulari asosida talab diniy e'tiqoddan ko'ra narx jozibadorligi bilan bog'liqligini, asosiy cheklov esa taklif tomonida ekanini ko'rsatgan. Asadov va Turaboev (2023) O'zbekiston qonunchiligidagi to'siqlar orasida takafulni tartibga solishning yetishmasligini alohida qayd etgan, Asadov va boshqalar (2024) esa islomiy kapital bozoriga yashirin talab yuqori bo'lsa-da, tartibga solish bazasi yetarli emasligini asoslagan. Frumina (2025) MDH mamlakatlaridagi hamkorlik moliyasini qiyoslab, Qozog'istonning eng rivojlangan huquqiy bazaga ega ekanini, Qirg'izistonda esa 2023–2027-yillarga mo'ljallangan islom iqtisodiyoti platformasi konsepsiyasi qabul qilinganini ko'rsatgan. O'zbekistonda 2024-yil dekabrda BMT Taraqqiyot dasturi va Istiqbolli loyihalar milliy agentligi hamkorligida o'tkazilgan ekspert muhokamasida asosiy to'siq sifatida «minimal zarur qonunchilik bazasi»ning yo'qligi — takaful fondini boshqarish, operatorning roli, regulyator nazorati va islom moliyasi kengashi vazifalari tartibga solinmagani qayd etilgan (UNDP, 2024). Moldakmatov va boshqalar (2025) mintaqaning to'rt davlatini qamrab, takafulni ayniqsa agrar mikromoliya uchun risklarni boshqarish vositasi sifatida baholab, asosiy to'siqlar qatorida tartibga solish bazasining rivojlanmagani keltirgan. Shu bilan birga, Markaziy Osiyo davlatlarining takaful qonunchiligini tizimli qiyoslovchi va tartibga solish tayyorligini miqdoriy o'lchovchi tadqiqot aniqlanmadi. Mazkur bo'shliq ushbu maqolaning ilmiy o'rnini belgilaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda qiyosiy huquqshunoslikning funksional usuli qo'llanilgan: mamlakatlar qonunchiligi normalarining rasmiy nomlanishi bo'yicha emas, balki ular bajaradigan tartibga solish funksiyasi bo'yicha qiyoslanadi. Birlamchi manbalar sifatida besh davlatning amaldagi qonun hujjatlari, regulyatorlarning rasmiy hisobotlari hamda IFSB standartlari olindi.

Tartibga solish tayyorligini miqdoriy baholash uchun muallif tomonidan Takafulni tartibga solish tayyorligi indeksi (TTSI) taklif etiladi. Indeks IFSB-27 (2022a) tayanch tamoyillaridan kelib chiqadigan olti mezonidan iborat: K1 — birlamchi qonunchilik darajasi; K2 — «takaful» atamasining huquqiy maqomi (mezon terminologik aniqlikni litsenziyalash va nazorat uchun funksional shart sifatida baholaydi: atamaning qonunda mustahkamlanishi nazorat organiga faoliyat turini aniq ajratish imkonini beradi); K3 — institutsional model (mustaqil operator va/ yoki islomiy «oyyna»); K4 — islom moliyasi boshqaruvi talablari; K5 — ixtisoslashgan prudensial normalar; K6 — bozorning amaldagi holati. Har bir mezon 0 dan 4 gacha bo'lgan shkala bo'yicha baholanadi: 0 — mavjud emas; 1 — faqat siyosiy hujjatda yoki bilvosita qayd etilgan; 2 — qisman tartibga solingan; 3 — asosiy jihatlari bo'yicha tartibga solingan; 4 — to'liq va batafsil tartibga solingan.

Integral ko'rsatkich mezon ballarining yig'indisini maksimal mumkin bo'lgan qiymatga (24 ball) nisbati orqali aniqlanadi:

$$TTSI = (\sum K_i / 24) \times 100.$$

Talqin shkalasi: 0–25 ball — tartibga solish shakllanmagan; 25,1–50 — boshlang'ich bosqich; 50,1–75 — o'rta daraja; 75,1–100 — rivojlangan tartibga solish rejimi. Metodikaning cheklovlari sifatida quyidagilar qayd etiladi: mezonlar teng vaznli deb qabul qilingan, holbuki amalda ularning ta'siri turlicha bo'lishi mumkin; baholash ekspert xarakteriga ega; indeks normalarning mavjudligini o'lchaydi, ammo ularning huquqni qo'llash amaliyotidagi samaradorligini baholamaydi. Shu bois indeks mutlaq emas, balki qiyosiy va dinamik baholash vositasi sifatida talqin qilinishi lozim.

TAHLIL VA NATIJALAR

Besh davlat qonunchiligining qiyosiy tahlili natijalari 1-jadvalda umumlashtirilgan (1-jadval).

1-jadval. Markaziy Osiyo mamlakatlarida takaful sug'urtasini tartibga solishning qiyosiy matritsasi (2026-yil holati)

Ko'rsatkich	Qozog'iston	Qirg'iziston	Tojikiston	Turkmaniston	O'zbekiston
Huquqiy asos turi	Umumiy sug'urta qonunida alohida bob	Umumiy sug'urta qonuni + batafsil nizom	Mavjud emas (faqat bank sohasi)	Mavjud emas	Mavjud emas (faqat yo'l xaritasi bandi)
Asosiy hujjat	126-II-son Qonun (2000), 6-1-bob, 36-1–36-7-moddalar (311-V-son Qonun, 2015)	89-son Qonun (2025) + VM 197-son Qarori (2026)	1108-son Qonun (2014) — islom banki	356-IV-son Qonun (2012) — umumiy sug'urta	O'RQ-730-son Qonun (2021); PQ-108-son Qaror (2024)
Qonundagi atama	«islom sug'urtasi» («takaful» ishlatilmaydi)	«takaful» — 8-moddadagi sug'urta turlari ro'yxatida	—	—	«takaful» faqat yo'l xaritasida; soliqda «islom sug'urta tashkiloti»
Regulyator	Moliya bozorini tartibga solish va rivojlantirish agentligi; Astana xalqaro moliya markazida — AFSA	Moliya bozorini tartibga solish va nazorat qilish xizmati	Tojikiston Milliy banki (bank)	Moliya vazirligi	Istiqbolli loyihalar milliy agentligi (2023-y. 1-oktabrdan)
Islomiy «oyna»	Qonunda ko'zda tutilmagan	Ha — «islomiy oyna» qonunda ta'riflangan	—	—	Mavjud emas
Kompaniya darajasidagi islom moliyasi organi	Ha — islom moliyalashtirish tamoyillari kengashi	Ha — Islom sug'urta tamoyillari kengashi	Faqat islom kredit tashkilotlarida	Yo'q	Yo'q (sug'urta bo'yicha)
Minimal ustav kapitali	Ma'lumot ochiq emas	150 mln som (takaful uchun ham)	Hukumat belgilaydi	Qonunda yo'q	Qonunosti hujjatlarda
Operatorlar / bozor (2025–2026-yy.)	0 ta (25 ta sug'urtachidan hech biri islomiy emas)	«Oyna» modeli; 463 shartnoma, 5,49 mln som badal	0 ta	0 ta	0 ta

Manba: besh davlatning amaldagi qonun hujjatlari va regulyatorlarning rasmiy hisobotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan (Qozog'iston Respublikasining 126-II-son Qonuni, 2000; Qirg'iziston Respublikasining 89-son Qonuni, 2025; Qirg'iziston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 197-son Qarori, 2026; Tojikiston Respublikasining 1108-son Qonuni, 2014; Turkmaniston Qonuni 356-IV-son, 2012; O'zbekiston Respublikasining O'RQ-730-son Qonuni, 2021).

Jadval to'rtta muhim xulosani ilgari suradi. Birinchidan, mintaqada takafulni tartibga solishning ikki xil huquqiy texnikasi shakllangan: Qozog'iston umumiy sug'urta qonuni tarkibiga alohida bob kiritish yo'lidan borgan, Qirg'iziston esa qonundagi normalarni batafsil qonunosti nizom bilan to'ldirgan. Ikkinchidan, terminologik farq muhim huquqiy oqibatga ega: Qozog'iston qonuni «islom sug'urtasi» tushunchasidan foydalanadi va «takaful» atamasini umuman qo'llamaydi, Qirg'iziston qonuni esa 8-moddadagi sug'urta turlari ro'yxatida «islom tamoyillari bo'yicha sug'urta — takaful» formulasini bevosita mustahkamlagan, 3-moddada esa islom sug'urta tashkiloti va islomiy «oyna» ta'riflarini bergan — bu litsenziyalash va nazorat amaliyoti uchun aniqlik yaratadi. Uchinchidan, faqat Qirg'iziston qonunchiligida «islomiy oyna» tushunchasi rasmiy ta'rifga ega bo'lib, an'anaviy sug'urtachiga yangi kapital talab qilmasdan takaful xizmatini ko'rsatish imkonini beradi. To'rtinchidan, huquqiy bazaning mavjudligi bozorning avtomatik shakllanishini kafolatlamaydi: Qozog'istonda tegishli normalar 2015-yildan buyon amal qilsa-da, 2026-yil holatiga mamlakatning yigirma beshta sug'urta tashkiloti orasida bironta islom sug'urta tashkiloti mavjud emas.

Qirg'iziston tajribasi alohida e'tiborga loyiq. Mamlakatda takaful bo'yicha qonunosti tartibga solish 2009-yildan beri sinovdan o'tgan, 2025-yil 29-apreldagi 89-son Qonun bilan esa institut qonun darajasiga ko'tarilgan. 2026-yil 27-martdagi Vazirlar Mahkamasining 197-son Qarori takaful operatorining vazifalari, mansabdor shaxslar va islom moliyasi kengashi a'zolariga qo'yiladigan malaka talablari, takaful fondlarini shakllantirish va joylashtirish tartibi kabi masalalarni batafsil belgilagan. Shu bilan birga, mamlakatning 2025-yildagi 10 076 mln somlik sug'urta bozorida takaful bo'yicha atigi 463 ta shartnoma tuzilib, 5,49 mln som badal yig'ilgan, ya'ni bozorning taxminan 0,05 foizini tashkil etgan (Moliya bozorini tartibga solish va nazorat qilish xizmati, 2026). Bu tartibga solish bazasining yaratilishi zarur, ammo yetarli shart emasligini yaqqol ko'rsatadi.

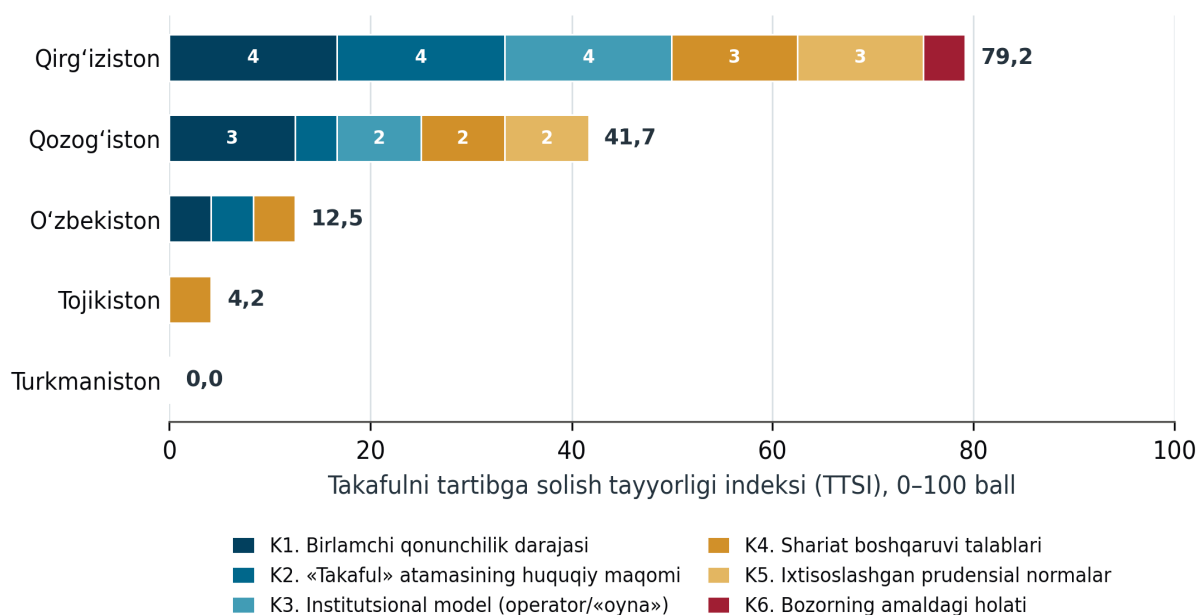

Yuqorida bayon etilgan metodika asosida besh davlat bo'yicha indeks hisoblandi (2-jadval, 1-rasm).

2-jadval. Takafulni tartibga solish tayyorligi indeksi (TTSI) hisob-kitobi, 2026-yil

Mezon (0–4 ball)	Qirg'iziston	Qozog'iston	O'zbekiston	Tojikiston	Turkmaniston
K1. Birlamchi qonunchilik darajasi	4	3	1	0	0
K2. «Takaful» atamasining huquqiy maqomi	4	1	1	0	0
K3. Institutsional model (operator, «oyna»)	4	2	0	0	0
K4. Islom moliyasi boshqaruvi talablari	3	2	1	1	0
K5. Ixtisoslashgan prudensial normalar	3	2	0	0	0
K6. Bozorning amaldagi holati	1	0	0	0	0
Jami ball (maks. 24)	19	10	3	1	0
TTSI (0–100 ball)	79,2	41,7	12,5	4,2	0,0

Manba: muallif hisob-kitoblari. Baholash shkalasi: 0 — mavjud emas; 1 — faqat siyosiy hujjatda qayd etilgan; 2 — qisman tartibga solingan; 3 — asosiy jihatlari bo'yicha tartibga solingan; 4 — to'liq tartibga solingan.

1-rasm. Markaziy Osiyo mamlakatlarining TTSI ko'rsatkichi va uning mezonlar bo'yicha tarkibi, 2026-yil

Manba: 2-jadval ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

Natijalar mintaqada tartibga solish tayyorligining keskin tabaqalanganini ko'rsatadi. Qirg'iziston 79,2 ball bilan yagona mamlakat sifatida «rivojlangan tartibga solish rejimi» darajasiga chiqqan. Qozog'iston 41,7 ball bilan boshlang'ich bosqichda turibdi: uning huquqiy bazasi mustahkam, biroq terminologik noaniqlik, islomiy «oyna» rejimining yo'qligi va bozorning umuman shakllanmagani ko'rsatkichni pasaytiradi. O'zbekiston 12,5 ball to'plagan: PQ-108-son Qarordagi yo'l xaritasi bandi (K1) va O'RB-1126-son Qonun bilan Soliq kodeksiga kiritilgan «islom sug'urta tashkiloti» atamasi (K2), shuningdek bank sohasi bilan cheklangan Islom moliyasi kengashi (K4). Tojikiston 4,2, Turkmaniston esa 0,0 ball to'plagan.

IFSB standartlari talablari, mintaqaviy amaliyot va O'zbekistonning amaldagi holati qiyoslanib, bo'shliqlar tahlili amalga oshirildi (3-jadval).

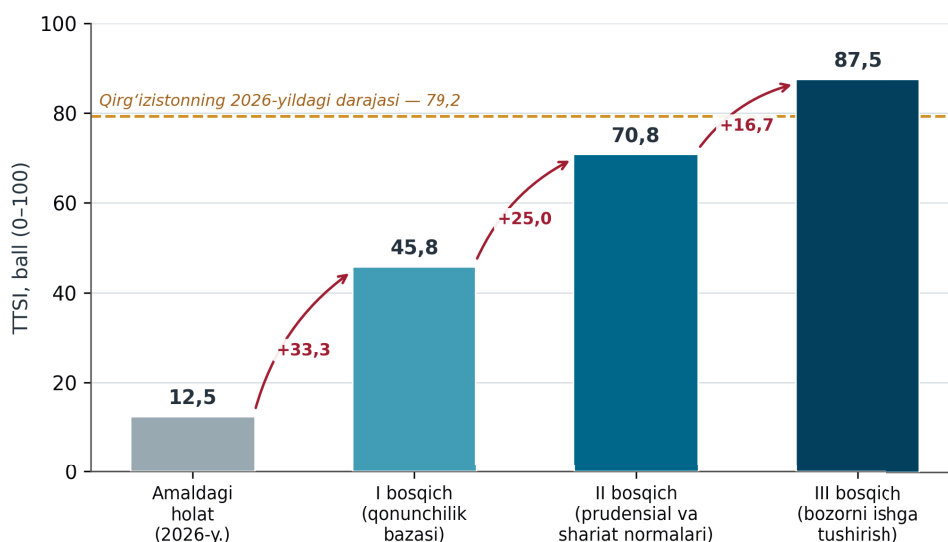
3-jadval. O'zbekiston tartibga solish bazasining takaful nuqtayi nazaridan bo'shliqlar tahlili

Tartibga solishning zaruriy elementi (IFSB talablari)	O'zbekistondagi amaldagi holat	Mintaqadagi namuna	Taklif etilayotgan yechim
Takaful faoliyatining qonuniy ta'rifi va sug'urta sinflari tarkibiga kiritilishi	Mavjud emas: O'RQ-730-son Qonunda atama uchramaydi	Qirg'iziston: 89-son Qonun, 8- va 3-moddalar	O'RQ-730-son Qonunga «Takaful sug'urtasi» bobini kiritish
Ishtirokchilar fondining operator aktivlaridan ajratilishi	Tartibga solinmagan	Qozog'iston: 36-2-modda — islom sug'urta fondi	Fondni majburiy ajratish va alohida hisobga olish normasi
Operator haqi (vakillik/vakala) va daromad taqsimoti (muzoraba)	Tartibga solinmagan	Qozog'iston: 36-3-modda — operator vazifasi	Model va haq turini shartnomada oshkor qilish talabi
Taqchillikni qoplash (qarzi hasana) va ortiqcha mablag' (surplus) taqsimoti	Tartibga solinmagan	Qirg'iziston: 197-son Qaror, 12-bob	Qarzi hasana va surplus tartibini nizomda belgilash
Kompaniya darajasidagi islom moliyasi kengashi va a'zolarga malaka talablari	Sug'urta uchun talab yo'q	Qirg'iziston: 197-son Qaror, 5–6-boblar	Islom moliyasi kengashi majburiyligi va Agentlik bilan kelishuv tartibi
Milliy darajadagi islom moliyasi metodologiyasi organi	Faqat bank sohasida (Markaziy bank huzuridagi Islom moliyasi kengashi)	Tojikiston: islom bank xizmatlari bo'yicha maslahat kengashi	Kengash vakolatini sug'urta sohasiga kengaytirish
Ixtisoslashgan to'lov qobiliyati va zaxira normalari	Solvency II ga o'tish PQ-108 yo'l xaritasida rejalashtirilgan; takaful hisobga olinmagan	Qirg'iziston: 719-son Qaror — 150 mln som	IFSB-28 asosida alohida to'lov qobiliyati rejimi
Islomiy «oyna» rejimi	Nazarda tutilmagan	Qirg'iziston: 89-son Qonun, 3-modda (24-band)	Dastlabki bosqichda «oyna» modeliga ruxsat berish
Retakaful va soliq neytralligi	Retakaful tartibga solinmagan; soliq maqomi noaniq	Qozog'iston: islom qayta sug'urta tashkiloti shakli	IFSB-18 asosida retakaful normalari va soliq neytralligi

Manba: IFSB-27 (2022a), IFSB-28 (2022b), IFSB-18 (2016) va IFSB-31 (2025a) standartlari talablari hamda mintaqaviy qonunchilik asosida muallif tomonidan tuzilgan.

O'zbekistonda takaful tizimini rivojlantirish hamda uni bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish uchun quyidagi yo'nalishlarda huquqiy va institutsional poydevorni mustahkamlash imkoniyatlari mavjud. Ishtirokchilar fondini operator aktivlaridan aniq ajratish bo'yicha me'yoriy baza yaratilishi takaful shartnomalarini an'anaviy sug'urtadan huquqiy jihatdan yaqqol ajratib turishini ta'minlaydi. Institutsional darajada Islom moliyasi kengashi talabining kiritilishi taklif etilayotgan mahsulotlarning shariat mezonlariga to'liq mosligini kafolatlash imkonini beradi. Takaful fondining o'ziga xos tuzilmasini e'tiborga olgan holda maxsus to'lov qobiliyati rejimining ishlab chiqilishi esa PQ-108-son Qaror yo'l xaritasida belgilangan Solvency II standartlariga o'tish jarayonini yanada uyg'un va samarali amalga oshirishga xizmat qiladi.

Bo'shliqlar tahlili asosida uch bosqichli tartibga solish yo'l xaritasi taklif etiladi va uning har bir bosqichi TTSl ko'rsatkichiga ta'siri jihatidan baholanadi (2-rasm).

2-rasm. O'zbekiston uchun taklif etilayotgan yo'l xaritasining TTSI ko'rsatkichiga kutilayotgan ta'siri

Manba: muallif hisob-kitoblari asosida ishlab chiqilgan.

I bosqich (1–2 yil) — qonunchilik bazasini yaratish. «Sug'urta faoliyati to'g'risida»gi O'RQ-730-son Qonunga «Takaful sug'urtasi» bobini kiritish; takaful, takaful operatori, ishtirokchilar fondi va islomiy «oyna» tushunchalariga qonuniy ta'rif berish; takafulni sug'urta sinflari ro'yxatiga kiritish. Bu bosqich K1, K2 va K3 mezonlarini yaxshilab, indeksni 12,5 dan 45,8 ballga, ya'ni 33,3 ballga oshiradi — bu butun yo'l xaritasidagi eng katta bir martalik samaradir.

II bosqich (2–3 yil) — prudensial va islom moliyasi normalarini shakllantirish. Istiqbolli loyihalar milliy agentligi tomonidan takaful faoliyati tartibi to'g'risida nizom qabul qilinishi; ishtirokchilar fondini majburiy ajratish, taqchillikni qarzi hasana orqali qoplash va ortiqcha mablag'ni taqsimlash tartibining belgilanishi; kompaniya darajasidagi islom moliyasi kengashi majburiyligi va uning a'zolariga malaka talablarining joriy etilishi; IFSB-28 asosida alohida to'lov qobiliyati va zaxira normalarining ishlab chiqilishi. Bosqich indeksni 70,8 ballga (+25,0) ko'taradi.

III bosqich (3–5 yil) — bozorni ishga tushirish. Birinchi islomiy «oyna»lar va mustaqil operatorlarga litsenziya berilishi; Markaziy bank huzuridagi Islom moliyasi kengashi vakolatlarining sug'urta sohasiga kengaytirilishi yoki Agentlik tarkibida ixtisoslashgan islom moliyasi kengashi tashkil etilishi; IFSB-18 asosida retakaful normalarining joriy qilinishi va tabarru' badallari bo'yicha soliq neytralligining ta'minlanishi. Bosqich yakunida indeks 87,5 ballga yetadi. Bu ko'rsatkich Qirg'izistonning 2026-yildagi darajasidan (79,2 ball) yuqori bo'lsa-da, taqqoslash shartli xarakterga ega: Qirg'izistonning 197-son Qarori amaliyotga to'liq joriy etilishi bilan uning K5 va K6 mezonlari bo'yicha ballari ham oshishi kutiladi.

Mintaqaviy tajribadan kelib chiqadigan ikkita muhim saboq alohida ta'kidlanishi lozim. Birinchidan, Qozog'iston misoli ko'rsatadiki, qonun normasining o'zi bozorni yaratmaydi: 2015-yildan amal qilayotgan huquqiy baza operatorlar uchun rag'bat, soliq neytralligi va islomiy «oyna» mexanizmi bilan to'ldirilmagani sababli o'n yildan ortiq vaqt davomida bironta ham litsenziyalangan operator paydo bo'lmagan. Ikkinchidan, Qirg'iziston misoli ko'rsatadiki, «oyna» modeli bozorga kirishning eng arzon yo'li bo'lib, u yangi kapital talab qilmaydi va an'anaviy sug'urtachining mavjud infratuzilmasidan foydalanish imkonini beradi. Qozog'iston 2026-yil 16-yanvardagi 258-VIII-son Qonun bilan an'anaviy banklarga islomiy operatsiyalarni alohida islom banki tashkil etmasdan amalga oshirish huquqini bergani ham shu yo'nalishdagi harakatni ko'rsatadi (Qozog'iston Respublikasining 258-VIII-son Qonuni, 2026), biroq sug'urta sohasida bunday qadam qo'yilmagan. O'zbekiston uchun ushbu ikki saboqning birlashmasi — huquqiy bazani soliq va litsenziya rag'batlari bilan birga, «oyna» modelidan boshlab joriy etish — eng maqbul strategiya hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari quyidagi xulosalarni ilgari surish imkonini beradi. Birinchidan, Markaziy Osiyoda takafulni tartibga solish darajasi nisbatan tabaqalangan: TTSI bo'yicha Qirg'iziston 79,2, Qozog'iston 41,7, O'zbekiston 12,5, Tojikiston 4,2, Turkmaniston 0,0 ball to'plagan. Ikkinchidan, O'zbekistonda takafulni joriy

etish asosiy huquqiy xususiyatga ega: to'qqizta zaruriy tartibga solish elementidan yettitasini qayta tartibga solish ehtiyoji mavjud. Uchinchidan, mintaqaviy tajriba huquqiy bazaning mavjudligi zarur, ammo yetarli shart emasligini isbotlaydi — Qozog'istonda o'n yildan ortiq amal qilgan normalar bozorni shakllantirmagan. To'rtinchidan, uch bosqichli yo'l xaritasini izchil amalga oshirish TTSI ko'rsatkichini 87,5 ballga yetkazishi mumkin.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

1) «Sug'urta faoliyati to'g'risida»gi O'RQ-730-son Qonunga «Takaful sug'urtasi» deb nomlanuvchi alohida bob kiritish; bunda atamani boshidanoq «takaful» shaklida mustahkamlash maqsadga muvofiq: Qozog'istondan farqli o'laroq, Qirg'iziston qonunchiligida atamaning bevosita qo'llanilishi sug'urta turlari klassifikatsiyasida va litsenziyalashda aniqlik yaratgan.

2) Islomiy «oyna» institutini qonun darajasida ta'riflash va an'anaviy sug'urta tashkilotlariga takaful bo'limlarini ochish huquqini berish; bunda Qirg'izistonning 89-son Qonuni 3-moddasidagi ta'rif namuna sifatida qabul qilinishi mumkin.

3) Istiqbolli loyihalar milliy agentligi tomonidan takaful faoliyatini amalga oshirish tartibi to'g'risida nizom qabul qilish; unda ishtirokchilar fondini majburiy ajratish, vakillik (vakala) haqi va muzoraba daromadining taqsimlanishi, taqchillikni qarzi hasana orqali qoplash hamda ortiqcha mablag'ni taqsimlash tartibi belgilanishi shart.

4) IFSB-27, IFSB-28 va IFSB-31 standartlarini milliy me'yoriy bazaga bosqichma-bosqich transpozitsiya qilish; O'zbekistonning IFSB bilan 2026-yilda boshlangan hamkorligi buning uchun qulay institutsional zamin yaratadi.

5) Markaziy bank huzuridagi Islom moliyasi kengashi vakolatlarini sug'urta sohasiga kengaytirish yoki Agentlik tarkibida ixtisoslashgan islom moliyasi kengashini tashkil etish; kompaniya darajasidagi islom moliyasi kengashlari a'zolariga malaka talablarini belgilash.

6) Tabarru' badallari, vakillik (vakala) haqi va takaful fondining investitsion daromadi bo'yicha soliq neytralligini ta'minlash; O'RQ-1126-son Qonun bilan Soliq kodeksiga kiritilgan islomiy moliya normalarini sug'urta sohasiga izchil kengaytirish.

Keyingi tadqiqotlar yo'nalishi sifatida TTSI metodikasini vaznli variantda ishlab chiqish, uni Markaziy Osiyodan tashqaridagi yangi bozorlarga (Ozarbayjon, Turkiya, Indoneziya) tatbiq etish hamda tartibga solish sifati bilan takaful bozori hajmi o'rtasidagi bog'liqlikni panel ma'lumotlar asosida ekonometrik baholash maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. AAOIFI (2015) Shari'ah standards for Islamic financial institutions. Manama: Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions. [Shari'ah Standard No. 26 'Islamic insurance'].
2. Alhammadi, S. (2025) 'Expanding financial inclusion in Indonesia through takaful: opportunities, challenges and sustainability', Journal of Financial Reporting and Accounting, 23(6), pp. 2738–2757. doi:10.1108/JFRA-05-2023-0256.
3. Asadov, A. and Turaboev, I. (2023) 'Legal challenges hindering the development of Islamic finance in Uzbekistan', Access to Justice in Eastern Europe, 6(4), pp. 129–143. doi:10.33327/AJEE-18-6.4-a000405.
4. Asadov, A., Turaboev, I. and Yildirim, R. (2024) 'Prospects of Islamic capital market in Uzbekistan: issues and challenges', International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management, 17(1), pp. 102–123. doi:10.1108/IMEFM-04-2022-0145.
5. BenSaid, Y.R. (2025) 'Shariah governance and takaful financial performance: the case of listed takaful insurances', Journal of Islamic Accounting and Business Research, 16(1), pp. 170–187. doi:10.1108/JIABR-09-2022-0236.
6. BenSaid, Y.R. and Quttainah, M.A. (2026) 'The determinants of takaful insurance financial stability: the moderating role of Shari'ah Supervisory Board', Journal of Islamic Accounting and Business Research, 17(5), pp. 977–998. doi:10.1108/JIABR-11-2023-0392.
7. Eurasian Development Bank, Islamic Development Bank Institute and LSEG (2025) The future of Islamic finance in Central Asia. Almaty: Eurasian Development Bank; Jeddah: IsDB Institute; London: LSEG.
8. Frumina, S.V. (2025) 'Razvitiye partnyorskogo finansirovaniya v stranakh SNG: opyt Kazakhstana i Kyrgyzstana' [MDH mamlakatlarida hamkorlik moliyasining rivojlanishi: Qozog'iston va Qirg'iziston tajribasi], Economic Problems and Legal Practice, 21(5), pp. 320–328. doi:10.33693/2541-8025-2025-21-5-320-328.
9. Herawati, R., Beik, I.S. and Sari, L.K. (2024) 'Unveiling takaful: a cross-country comparative study of Sharia insurance adoption in Muslim countries', International Research Journal of Economics and Management Studies, 3(11), pp. 25–33. doi:10.56472/25835238/IRJEMS-V3I11P103.
10. ICD and LSEG (2025) Islamic finance development report 2025: 50 years of exponential growth. Jeddah: Islamic Corporation for the Development of the Private Sector; London: LSEG.

11. IFSB (2016) IFSB-18: Guiding principles for retakāful (Islamic reinsurance). Kuala Lumpur: Islamic Financial Services Board.
12. IFSB (2018) IFSB-20: Key elements in the supervisory review process of takāful/retakāful undertakings. Kuala Lumpur: Islamic Financial Services Board.
13. IFSB (2022a) IFSB-27: Core principles for Islamic finance regulation [takāful segment]. Kuala Lumpur: Islamic Financial Services Board.
14. IFSB (2022b) IFSB-28: Revised solvency requirements for takāful/retakāful undertakings. Kuala Lumpur: Islamic Financial Services Board.
15. IFSB (2023) IFSB-29: Conduct of business supervision for takāful undertakings. Kuala Lumpur: Islamic Financial Services Board.
16. IFSB (2025a) IFSB-31: Guiding principles for effective supervision of Shari'ah governance. Kuala Lumpur: Islamic Financial Services Board.
17. IFSB (2025b) GN-10: Guidance note on recovery and resolution for takāful undertakings. Kuala Lumpur: Islamic Financial Services Board.
18. IFSB (2025c) Islamic financial services industry stability report 2025. Kuala Lumpur: Islamic Financial Services Board.
19. Moldakmatov, A., Idinov, K., Orozova, A. and Sulaimanov, A. (2025) 'Islamic principles of finance: features and prospects of their use in Central Asia', International Journal on Culture, History, and Religion, 7(SI1), pp. 765–790. doi:10.63931/ijchr.v7SI1.339.
20. Moliya bozorini tartibga solish va nazorat qilish xizmati (2026) Sug'urta faoliyati to'g'risida hisobot: 2025-yil yakunlari. Bishkek: Qirg'iziston Respublikasi Iqtisodiyot va tijorat vazirligi. Manba: <https://fsa.gov.kg> (murojaat sanasi: 12.08.2026).
21. Nagimova, A.Z. (2023) 'Islamic finance in Kazakhstan: the view of experts', Journal of Islamic Accounting and Business Research, 14(8), pp. 1195–1215. doi:10.1108/JIABR-09-2021-0265.
22. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki (2026) Islom moliyasi sanoatini rivojlantirish bo'yicha yo'l xaritasi loyihasi IFSB bilan muhokama qilindi. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, 7-may. Manba: <https://cbu.uz> (murojaat sanasi: 12.08.2026).
23. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-291-son Qarori (2023) 'Kapital bozorini rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida', 2023-yil 2-sentabr. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. <https://lex.uz/uz/docs/-6590025>
24. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-108-son Qarori (2024) 'Sug'urta xizmatlari bozorini yanada rivojlantirishning kompleks chora-tadbirlari to'g'risida', 2024-yil 1-mart. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. <http://lex.uz/uz/docs/-6824178>
25. O'zbekiston Respublikasining O'RQ-730-son Qonuni (2021) 'Sug'urta faoliyati to'g'risida' (yangi tahrir), 2021-yil 23-noyabr. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. <https://lex.uz/ru/docs/-5739117>
26. O'zbekiston Respublikasining O'RQ-1126-son Qonuni (2026) 'O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga O'zbekistonda islomiy bank faoliyatini joriy etishga qaratilgan qo'shimcha va o'zgartirishlar kiritish to'g'risida', 2026-yil 27-mart. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. <https://lex.uz/en/docs/-8099403>
27. Qirg'iziston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 719-son Qarori (2025) 'Sug'urta (qayta sug'urta) tashkilotlarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash bo'yicha normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida', 2025-yil 5-noyabr.
28. Qirg'iziston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 197-son Qarori (2026) 'Islom tamoyillari bo'yicha sug'urtaga (takaful), yuklatilgan sug'urtaga va annuitet sug'urtasiga qo'yiladigan talablarni tasdiqlash to'g'risida', 2026-yil 27-mart.
29. Qirg'iziston Respublikasining 89-son Qonuni (2025) 'Sug'urta va sug'urta faoliyati to'g'risida', 2025-yil 29-aprel.
30. Qozog'iston Respublikasining 126-II-son Qonuni (2000) 'Sug'urta faoliyati to'g'risida', 2000-yil 18-dekabr (6-1-bob, 36-1–36-7-moddalar).
31. Qozog'iston Respublikasining 311-V-son Qonuni (2015) 'Sug'urta va islom moliyalashtirish masalalari bo'yicha ayrim qonun hujjatlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida', 2015-yil 27-aprel.
32. Qozog'iston Respublikasining 258-VIII-son Qonuni (2026) 'Qozog'iston Respublikasida banklar va bank faoliyati to'g'risida', 2026-yil 16-yanvar.
33. Qubbaja, A. (2025) 'Determinants of Palestine takaful insurance companies profitability', Millah: Journal of Religious Studies, 24(1), pp. 459–490. doi:10.20885/millah.vol24.iss1.art13.
34. Tojikiston Respublikasining 1108-son Qonuni (2014) 'Islom bank faoliyati to'g'risida', 2014-yil 26-iyul.
35. Turkmaniston Qonuni 356-IV-son (2012) 'Sug'urta to'g'risida', 2012-yil 22-dekabr.
36. UNDP (2024) UNDP is opening new avenues for the takaful insurance. Tashkent: United Nations Development Programme Uzbekistan. Manba: <https://www.undp.org/uzbekistan/press-releases> (murojaat sanasi: 12.08.2026).

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 7/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>